

INSTITUŢIA OMBUDSMANULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ion BAMBULEAC,
student, anul 1, USM
Teodor CÂRNAŢ,
dr. hab. în drept, conf. univ., cond. ştiinţific

Etimologic termenul „ombudsman” derivă din legislaţia embrionară a vechilor triburi germanice. În cazul comiterii unei fapte care contravenea intereselor comunităţii, se aplicau două categorii de pedepse: comunitatea îl declara pe vinovat în afara legii şi atunci oricine îl putea ucide, pentru că îndeplinea astfel voinţa comunităţii, sau, cu timpul, familia celui vinovat era obligată să achite familiei victimei o sumă de bani, drept despăgubire sau amendă. Deoarece perceperea acestei amenzi de către unul dintre membrii familiilor implicare ar fi dus neapărat la noi violenţe, în acest scop a fost propusă o persoană neutră, numită ombudsman. În vechiul limbaj germanic, om-buds-mann înseamnă cel care încasează amenda („om” – despre, „bud” - mesager care percepea amenda, „mann” - persoana)[1].

Deşi istoria nu cunoaşte instituţii identice cu instituţia ombudsmanului contemporan, din cele mai vechi timpuri au existat funcţionari cu atribuţii asemănătoare.

În acest sens, Republica Moldova îşi are şi ea rolul său în edificarea instituţiei ombudsmanului. Se afirmă că regele suedez Karl XII, în timpul războiului ruso-suedez, ar fi cerut azil politic de la Imperiul Otoman, Poarta i-a oferit azil în Tighina. Dat fiind faptul că regele nu putea să administreze treburile statului din motiv că era departe de ţara sa, Karl XII ar fi delegat o persoană de încredere care exercita atribuţiile regelui (în anumite domenii), gestiona chestiunile în domeniul administrării statului, raportând despre mersul tuturor lucrurilor regelui. Acest fapt, tangenţial, ar putea atinge geneza constituirii instituţiei ombudsmanului.

Într-un limbaj simplu, ombudsmanul poate fi definit ca o instituţie care are drept scop în exercitarea activităţii sale apărarea drepturilor omului.

Ombudsmanul, în sens de persoană, poate fi definit ca *cel ce pledează pentru altul*. Însă, adoptat de limbajul universal, ombudsmanul este o instituţie recunoscută de Constituţie sau de o altă lege a organului legislativ competent, condusă de o persoană independentă care răspunde de actele sale în faţa Parlamentului, examinează plângerile cetăţenilor şi acţionează din propria iniţiativă pentru a apăra legalitatea actelor juridice sau administrative, oferă recomandări ori sugestii şi face publice informaţii anuale.

Ombudsmanul, pe înţelesul demosului, ar fi ca şi un colac de salvare, deoarece reprezintă o persoană cu funcţie de răspundere, la care se poate adresa oricine, indiferent de vârstă, origine socială, apartenenţă etnică. Fiecare dintre aceste persoane, când nu este de acord sau este nemulţumit de hotărârea administraţiei, de modul de soluţionare a unor probleme, precum şi dacă i-au trezit nemulţumiri activitatea funcţionarilor Aparatului de Stat. Putem afirma că ombudsmanul sau, în contextul RM, avocatul parlamentar, este parte a sistemului de ordine legală, principala funcţie a căruia fiind cea de protecţie şi de apărare a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti.

Instituţia ombudsmanului (avocatului parlamentar) poate exista doar în limitele parlamentarismului şi are menirea de a supraveghea o activitate bine determinată a organului de stat. Instituţia ombudsmanului este o instituţie independentă care face parte din organele superioare ale unui stat, ombudsmanul nu poate reprezenta un organ al puterii legislative sau al puterii executive, nici al celei judecătoreşti, dar nici nu le substituie. Un argument în acest sens poate fi enunţarea funcţiilor ombudsmanului (avocatului parlamentar). Acestea sunt:

• Funcţia de supraveghere a respectării drepturilor fundamentale ale omului şi a respectării întocmai a legislaţiei în vigoare. Prin această funcţie a sa ombudsmanul îşi aduce aportul nemijlocit la edificarea unui stat de drept, pentru că un stat de drept înseamnă un stat unde se respectă concret buchia legii.

• Funcţia de cercetare şi de control a administraţiei publice. În acest sens, ombudsmanul este în drept, iar în unele cazuri chiar dator, să se autosesizeze în efectuarea unui control sau a unei cercetări pentru a preveni posibilele devieri de la procedura legală şi a spiritului legii.

• Funcţia de mediere sau de sugerare a unor noi măsuri legale. În acest context, ombudsmanul este în drept şi dator să se implice activ în procesele ce au loc în interiorul societăţii civile, nu doar la nivel superficial, ci profund pentru a putea să vină cu idei constructive în domeniul adoptării unor legi oportune privind aplanarea diverselor probleme care ar putea apărea în stat. Aceasta ar enunţa un criteriu socioprofesional la care se face trimitere în momentul când ombudsmanul este numit în funcţie. Acest criteriu presupune autoritatea socială a persoanei care aspiră la funcţia de ombudsman (avocat parlamentar). Deci, ombudsmanul necesită a fi o persoană văzută a cărui opinie să fie luată în seamă atât de guvernaţi, cât şi de guvernanţi. Un exemplu elocvent, dacă vorbim de spaţiul CSI, este Pavel Ostahov, care deţine funcţia de ombudsman în Federaţia Rusă, având în acelaşi timp funcţia de moderator al unei emisiuni de dezbateri publice[5], implicându-se în procesul de avansare a culturii juridice în rândul societăţii. Şi acesta este doar un singur exemplu, care denotă importanţa vitală a notorietăţii ombudsmanului.

• Funcţia de sancţionare, de penalizare a autorităţilor care îi îngreunează activitatea. Considerăm că anume această funcţie îi ranforsează independenţa.

Natura juridică a instituţiei avocatului parlamentar în RM se aseamănă cu a celorlalte state ale lumii, având atribuţii similare. Instituţia avocatului parlamentar (ombudsmanul) este consacrată prin Legea cu privire la avocaţii parlamentari din 17.10.1997[4]. Potrivit acestei legi, parlamentul numeşte patru avocaţi parlamentari egali în drepturi, unul dintre care este specializat în problemele de protecţie a drepturilor copilului. Avocatul parlamentar pentru protecţia drepturilor copilului îşi exercită atribuţiile pentru garantarea drepturilor copilului şi libertăţilor constituţionale ale copilului şi a realizării la nivel naţional de către autorităţile publice centrale şi locale, de către persoane cu funcţii de răspundere de toate nivelurile, a prevederilor Convenţiei ONU cu privire la drepturile copilului.

Condiţiile de ocupare a funcţiei de avocat parlamentar în RM sunt reglementate de Legea cu privire la avocaţii parlamentari din 17.10.1997[4]. Atât doar, considerăm că este necesar a se nuanţa criteriile socioprofesionale la numirea în funcţia de avocat parlamentar: cetăţenia, competenţa profesională, studiile, cunoaşterea limbii de stat, domiciliul permanent în RM, capacitatea juridică deplină, vârsta şi, după cum s-a menţionat mai sus, autoritatea socială.

Sigur, ne putem referi la diverse aspecte ale ombudsmanului – la statutul lui, la competenţa instituţiei avocatului parlamentar, comparaţia funcţiei avocatului parlamentar în RM în raport cu alte ţări, precum şi alte aspecte ale acestui subiect complex, dar vom atrage atenţia asupra premiselor apariţiei ombudsmanilor specializaţi în RM. Odată cu lansarea proiectului „Promovarea politicilor nondiscriminării în RM" s-a iniţiat procesul de creare a ombudsmanilor specializaţi. În acest sens, există mai multe opinii. Unii consideră că ombudsmanii de ramură, specializându-se într-un anumit domeniu al vieţii sociale, vor cunoaşte mai bine situaţia reală şi vor propune metode progresiste în domeniul protejării unei categorii de drepturi. În a doua opinie, însă, se consideră: ombudsmanili specializaţi ar aduce cu sine doar dezavantaje; datorită creşterii numerice a personalului vor creşte proporţional cheltuielile de la bugetul de stat pentru întreţinerea ombudsmanilor. Consider că opinia enunţată ar fi corectă, dat fiind faptul că instituirea ombudsmanilor specializaţi[2] constituie unul din obiectivele Planului naţional de acţiuni în domeniul drepturilor omului în RM pentru anii 2004-2008[3], precum şi alte proiecte ce ţin de avansarea RM pe calea integrării Europene. Evident, pot fi instituiţi mai mulţi ombudsmani specializaţi care ar obţine în domeniul nondiscriminării protejarea anumitelor pături social-vulnerabile şi altele. Consider însă că e necesar să se numească un ombudsman specializat, care s-ar ocupa de problemele şi încălcările flagrante ale drepturilor omului, precum şi de încălcările flagrante ale drepturilor deţinuţilor în regiunea transnistreană. Această instituţie a ombudsmanului specializat va contribui la asigurarea integrităţii teritoriale; populaţia din

stânga Nistrului va avea siguranţa că nu va fi discriminată de autorităţile locale.

Necesitatea înfiinţării unei asemenea funcţii au fost enunţate de societatea civilă de pe ambele maluri ale Nistrului. Paradoxal, dar în Transnistria există un avocat parlamentar. Acesta însă este afiliat politic şi nu poate pleda pe deplin pentru apărarea drepturilor omului în sensul obiectiv.

În încheiere, putem observa că instituţia avocatului parlamentar este una care activează în interesul societăţii. Ea poate avea tangenţe în activitate cu unele organizaţii nonguvernamentale (cu un domeniu distinct de activitate). Şi dacă, într-adevăr, vrem să avem un stat de drept şi democratic, cu respectarea principiului transparenţei în activitatea autorităţilor publice, e necesar să implementăm ombudsmanii specializaţi care ar contribui la îndeplinirea Planului de acţiuni Moldova – UE.

Referințe:

1. Cârnaţ Teodor. Drept constituţional.– Chişinău: Universitatea de Stat din Moldova, 2010.

2. Cobăneanu Sergiu and Cârnaţ Teodor. Instituţia avocatului parlamentar din Republica Moldova. – Chişinău: CEP USM, 2002.

3. Hotărârea privind aprobarea Planului naţional de acţiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008 nr. 415-XV din 24 octombrie 2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003.

4. Legea RM cu privire la avocaţii parlamentari // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr. 12.

5. Пятый угол. Рен ТВ.

*
* * *